

УДК 811.162.1'25=161,2
DOI: 10.31891/2415-7929-2019-17-36-41

СТАНІСЛАВОВА Л. Л.
Хмельницький національний університет

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ СТРАТЕГІЇ ТА ЗАСОБИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДІВ КАЗКИ Ю. КРАШЕВСЬКОГО «KWIAŁ PAPROCI»)

У статті представлено аналіз двох варіантів перекладу польської казки Ю. Крашевського «Kwiat paproci» – максимально наближеного до оригіналу (переклад Ю. Звенигородського) і адаптованого до дитячого читачького сприйняття. Виявлено різні набори перекладацьких трансформацій, які застосовано в обох випадках. Переклад, орієнтований на збереження авторського стилю, містить тільки найнеобхідніші трансформації, зумовлені прагненням до відповідності тексту перекладу стилістичним вимогам української мови. Адаптаційний переклад польської літературної казки українською мовою залучає значно ширший арсенал перекладацьких трансформацій, найчастотнішими з яких є заміна нетипових для української дитячої казки усталених казкових формул, фразеологізмів, трансформація фразеологічного образу, синонімічні заміни, у тому числі шляхом використання експресивних демінутивів, аугментивів тощо.

Ключові слова: казка, літературна казка, переклад, перекладацька стратегія, перекладацькі трансформації

STANISLAVOVA L. L.
Khmelnytsky National University

THE TRANSLATION STRATEGIES AND THE MEANS OF THEIR IMPLEMENTATION (ON THE MATERIAL OF UKRAINIAN TRANSLATION OF THE TALK OF YU KRASHEVSKY «KWIAŁ PAPROCI»)

In linguistics, the issue of tales translation strategies has been analyzed on the basis of tales written in languages non-related to Ukrainian. Such analysis of Polish-Ukrainian translations has not been done yet. The aim of our research is to analyze two variants of translation of a Polish fairy tale "Kwiat paproci" by J. Kraszewski. One of these variants is tightly approximated to the original text (translation by Yu. Zvenyhorodskyyi), another one is an adaptation for children.

The analysis allows making a conclusion that a literary tale greatly differs from a folk tale by author's perception, style and, however, can be translated by using strategies oriented on maximum preservation of the aforementioned peculiarities as well as using a strategy oriented on achieving pragmatic effect (adaptation translation). In both cases, a translator uses different sets of translation transformations. Translation oriented on preserving author's style contains only necessary transformations due to desire to preserve stylistic aspects of the Ukrainian language in translation. These include substitutions caused by differences in grammar system of the two languages. These lexical substitutions are related to generalization and specification, synonymic substitutions and omissions caused by traditions of Ukrainian word usage.

Adaptation translation of Polish literary tales into Ukrainian comprises a much wider range of translation transformations, most common of which is substitution of set formulas and phraseological units that are non-typical for Ukrainian fairy tales, transformation of phraseological images, synonymic substitutions that include usage of expressive diminutives and augmentatives. To avoid potentially obscure realias or expressions, substitution of expressive units with neutral ones, substitution or omission of certain realias or entire text excerpts are an option. At the same time, to achieve higher level of reader's comprehension, addition is used in order to emphasize lexical images or clear certain situations. Both variants of translation of a tale "Kwiat paproci" by Kraszewski correspond to the chosen translation strategies.

Keywords: fairy tale, literary fairy tale, translation, translation strategy, translation transformations

Актуальність дослідження. Інтерес до казки, зокрема до казки перекладеної, у наш час постійно зростає. Зокрема це зумовлено тим, що сучасне суспільство переймається проблемами глобалізації, зацікавлене у всебічному розвитку діалогу культур, а казка є ефективним інструментом пізнання з раннього віку чужої культури, чужих явищ, традицій, а відтак кращого розуміння культури, традицій своїх.

У мовознавстві питання реалізації перекладацьких стратегій у перекладі казок порушено на матеріалі казок, написаних неблизькопорідненими до української мовами. Видається цікавим розглянути це питання на матеріалі українських перекладів з польської. Відсутність мовознавчих праць такого плану зумовлює актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх джерел. У лінгвістиці жанрові казки приділено достатньо уваги дослідників. Значною є також кількість наукових розвідок перекладознавчого спрямування. Проблемам казки у перекладі присвячено праці М.А. Венгренивської (2008), А.А. Воловик (2018), Т.Н. Богрданової (2010), Н.І. Кушина (1998), Ю.В. Лиморенко (2013), С.О. Скороходько (2015; 2017) та ін. Дослідники аналізують переклад окремих казок, як народних, так і літературних, описують інструментарій, який має використовувати перекладач для відтворення змісту казки, зберігаючи ознаки жанру.

На наш погляд, особливо цікавим є звернення до проблеми реалізації перекладацьких стратегій у перекладах літературної казки, адже проблема відтворення іншою мовою авторського стилю у викладенні тексту, зокрема казкового, є ключовою у теорії та практиці перекладу. Аналізу того, як застосовано стратегію «очуження» казки і стратегію культурологічної адаптації у декількох перекладах казок Г.Х. Андерсена українською мовою, присвячено розвідку Н.І. Лепухової (2013). У подібному аспекті український переклад німецької ж казки аналізує Г.І. Капніна (2015). Інструмент аналізу – перекладацькі

трансформації, які застосовано українськими інтерпретаторами казок. Капніна Г.І. доходить висновку, що культурологічна адаптація літературної казки відповідає комунікативному завданню перекладу – максимально наблизити текст до рівня дитячої читацької аудиторії, але водночас – порушує теоретичні основи перекладу [5, с. 87-88]. Н.І. Лепухова дотримується думки, що в інтерпретації тексту казки іншою мовою варто дотримувати міри при передачі національного колориту – наближати мову казки до мови країни, яка її сприймає, але без втрати національної самобутності казки. Межі інтерпретації мають встановлювати талант і такт перекладача [8, с. 136].

Постановка проблеми. Метою нашої розвідки є аналіз двох варіантів перекладу польської казки Ю. Крашевського «Kwiat paprosi». Переклад, що належить Ю. Звенигородському, максимально наблизений до оригіналу, переклад М. Пригари – досить відчутно адаптований, у першу чергу – з огляду на прагнення наблизити перекладений текст до дитячої читацької аудиторії. Маємо визначити арсенал перекладацьких трансформацій, які, з одного боку, є допустимими для перекладу, що найбільшою мірою передає національне забарвлення і авторський стиль казки «Kwiat paprosi», і які, з боку іншого, дозволяють адаптувати цей же оригінал до потреб дитячої аудиторії. Зауважимо, що посилання на текст оригіналу і тексти перекладу в наведених прикладах не присутні через неможливість указати сторінку (для аналізу взято електронні версії творів).

Виклад основного матеріалу. Стиль жанру казки – це досить усталена система, яку народна традиція створює протягом життя багатьох поколінь. Згадана система передбачає використання у перекладі традиційних для української казки формул, постійних епітетів, словосполучень, назв реалій, ініціальних, медіальних, фінальних формул тощо. Що у свою чергу пов'язано із використанням перекладацьких трансформацій.

При перекладі з польської мови українською характер і кількість перекладацьких трансформацій у жанрі казки залежить від різновиду польської казки і від типу обраної стратегії перекладу. Український переклад казки літературної, не насиченої значною кількістю своєрідних реалій, не особливо експресивної за стилістикою, зазвичай буде містити трансформації, типові для будь-якого польсько-українського перекладу, як-от переклад казки Ю. Крашевського – «Цвіт папороті», що належить Ю. Звенигородському. За умови, що перекладач налаштований на максимальне збереження авторського стилю.

Одним із поширених різновидів перекладацьких трансформацій є заміни. В.М. Комісаров виокремлює серед замін граматичні, лексичні та змішані - комплексні лексико-граматичні [6].

В аналізованому перекладі казки зустрічаємо заміни, пов'язані з родом та числом іменників. Такі заміни зумовлені розбіжностями у граматичній системі обох мов: ...*a kto jej kwiatuszek znajdzie, urwie i schowa, ten wielkie na ziemi szczęście mieć będzie.* / ...*a хто знайде її квітку, зірве і збереже, той матиме велике щастя на землі.* Приклад заміни числа іменника: *Ciemno, choć oczy wykół, a wśród tych mroków gestych, coraz to zaświeci para oczu jakichś i patrzą na niego, jakby go zjeść chciały, a mienią się żółto, zielono, czerwono, biało, i – nagle migną i gasną.* / *Темно, хоч очі виколи, а серед цієї густої нітми щораз то пара якихось очей – засвітяться і дивляться на нього, то міняться жовтим, зеленим, червоним, білим, то раптом блимнуть і гаснуть.*

У певних випадках здійснюється **заміна часу (стану, виду, способу)** дієслова: *Szumiało w niej jak na morzu, a w szumie niby śmiech słycać było, niby jęk i płacze.* / **Вона шуміла як море, а в шумі наче було чути сміх, наче зойк і плач.**

Досить поширеним явищем в аналізованому тексті є заміна частин мови. Необхідність таких замін може диктуватися стилістичними вимогами, згідно з якими в українських текстах належить уникати одноманітності, у тому числі – у «нанизуванні» слів, що належать до однієї частини мови. У наведеному далі прикладі, згідно з цими вимогами, перекладач вирішив уникнути використання двох дієслів, замінивши одне з них іменником: ...*i jak tylko pora nadeszła a mrok zapadł, [Jacuś] szmyrgnął do lasu.* / ...**і з настанням темряви, як тільки надійшла пора, [Яцусь] шмигнув до лісу.**

У наступному прикладі зворот з дієприкметником у польському тексті, як нетиповий для української мови, замінено сполученням «прикметник+іменник»: *Odwrócił się od starej matki nie mówiąc słowa; nie patrząc i wolnym krokiem poszedł, słysząc tylko za sobą wściekłe ujadającego Burka...* / **Він одвернувся від старої матері, не кажучи ні слова, не дивлячись, і пішов повільним кроком, тільки чуючи за собою лютий гавкіт Бурка...**

Окремим випадком заміни є заміна членів речення, коли слова та групи слів у тексті перекладу використовуються у складі синтаксичних конструкцій, відмінних від конструкцій у мові-оригіналі. Найчастіше така перебудова зумовлена стилістичними вимогами. Частотними у «Цвіті папороті» Ю. Звенигородського є заміни пасивного стану на активний, підрядного речення часу, способу дії на дієприслівниковий зворот, поширеного означення на дієприкметниковий зворот або на означальне підрядне речення тощо: *Gdy się obudził, znalazł się w znajomym miejscu na skraju lasu...* / **Прокинувшись, хлопець побачив, що лежить у знайомому місці на узліссі...** Частотним також є перетворення простого речення на речення з підрядністю: ...*choć po jej łachmanach szczęścia nie było znać.* / ...**хоча по її лахмітті не було видно, що баба щаслива.** Наявність різного керування у схожих за лексичним наповненням і значенням словосполученнях приводить до синтаксичних замін на рівні сполучників: *Bieda zaś cała z tego, że noc ta jest tylko jedna w roku...* / **Уся біда в тім, що ця ніч тільки одна в рік, і надзвичайно коротка...**

До числа синтаксичних трансформацій належить переставляння слів у синтаксичних структурах – зміна розташування мовних елементів у тексті перекладу у порівнянні з текстом оригіналу. Найчастіше при перекладі з польської мови українською трапляється зміна позиції прикметника-означення щодо означуваного слова. Якщо у польському тексті прикметник-означення стоїть у постпозиції, то у перекладі українському – у препозиції: *Wiadomo także, iż tylko młody może tego kwiatu dostać i to **reżkami czystymi**.* / Також відомо, що лише молодий може дістати цю квітку, й то **чистими руками**. Типовим для польсько-українського перекладу є переставляння у структурі «підмет-присудок». У польському тексті частіше присудок розташований у препозиції до підмета, в українському – навпаки. Виходячи з цього, здійснює синтаксичні трансформації Ю. Звенигородський: *Powiedział sobie Jacuś: – gdy drudzy będą przez ogień skalali i łydki sobie parzyli, pójdę w las... / Яцусь сказав собі: коли інші стрибатимуть через вогонь і обпикатимуть собі лутки, я піду в ліс...* Також типовим для польської мови є розташування додатка перед дієсловом, до якого він належить, для мови української більш природне розташування додатка після дієслова. У зв'язку з цим, для збереження природності мовлення, перекладач у «Цвіті папороті» використовує переставляння щодо позиції додатка: – *Wziąłeś mnie – szczęście to twoje, ale pamiętaj o tem, że kto mnie ma, ten wszystko może co chce, tylko z nikim i nigdy swoim szczęściem dzielić mu się nie wolno...* / – Ти взяв мене – це твоє щасття, але пам'ятай про те, що хто мене має, той може все, що хоче, тільки ні з ким і ніколи йому не можна ділитися своїм щасттям...

Лексичні заміни можуть бути пов'язані із конкретизацією або з генералізацією. Конкретизація полягає у заміні слова або словосполучення мови-оригіналу із більш широким значенням словом або словосполученням мови перекладу з більш вузьким значенням. Приклад конкретизації у перекладі Ю. Звенигородського: *Miał za to na co patrzeć, wszedłszy do środka... / Заме він мав на що дивитися, увійшовши в палац.* На відміну від конкретизації, процес генералізації зводиться до заміни одиниці мови-оригіналу, яка має більш вузьке значення, лексичною одиницею мови-перекладу із ширшим значенням. Приклад генералізації в аналізованому перекладі: *...a on sobie kij kozikiem wyrzynał... / ...а він собі ножицом вирізає кия...*

Синонімічна лексична заміна – це заміна лексеми, групи лексем синонімами. Необхідність такої заміни може диктуватися традицією сполучуваності тих чи інших лексем. Скажімо, в українській мові штучно виглядало б словосполучення «наблизилася ніч», натомість традиційним є словосполучення «наступила ніч». Його й використовує Ю. Звенигородський: *Naostatek nadszedł dzień, zbliżyła się noc, której on tak wyglądał... / Нарешті прийшов день, наступила ніч, якої він так виглядав.* Ще подібний приклад: *Jacusiowi łzy się z oczu puściły. / В нього сльози потекли з очей.* Синонімічна заміна у наступному контексті зумовлена більшою експресивністю в українській мові словосполучення «кропива жалила», аніж «кропива пекла»: *...krzaki się znalazły geste a kolące, jakich tu nigdy nie bywało; pokrzywy piekły, osty kąsały. / куці виявилися густими й колючими – таких тут ніколи не було; жалила кропива, кусав чортполох.* Ще один привід для використання синонімічної заміни – прагнення перекладача уникнути повтору у межах близького контексту: *Znał Jacuś dobrze drogę w głąb lasu po dniu... Teraz gdy się zapuścił w głąb... / Яцусь добре знав дорогу в глибину лісу... / Тепер, коли він занурився в темряву...*

Слідуючи традиції, згідно з якою назви реалій, у тому числі назви релігійних свят, замінюються традиційними для української культури назвами, Ю. Звенигородський використовує замість назви «pośa świętojańska» назву «ніч на Івана Купала», замість словосполучення «obchodzić Sobótki» – словосполучення «святкувати Івана»: *Ale to przecież pewna, że nocą świętojańską on kwitnie... / Але певне те, що вона цвіте у ніч на Івана Купала...; Tuż pod wioską, w której stała chata rodziców Jacusia, z ogrodem i polem – był niedaleko las, i pod nim właśnie obchodzono Sobótki... / Одразу під селом, у якому стояла хата батьків Яцуса, з садом і полем, – недалеко був ліс, і саме біля нього святкували Івана...*

Така трансформація, як лексичне додавання полягає у додаванні до тексту у процесі перекладу слова, словосполучення, відсутніх у тексті оригіналу. Особливо часто перекладач має додавати іменники, особові займенники при дієсловах, адже у польських реченнях відсутність на вказівку особи – норма, на категорію особи вказує закінчення. Подібна трансформація частотна в аналізованому перекладі: *Dalej stoi na drodze sosna, w górze jej końca niema, dołem pień jak wieża gruby. Idzie wkoło niego, idzie, aż gdy obszedł, patrzy... / Далі стоїть на дорозі сосна, вгорі її немає кінця, внизу стовбур товстий як вежа. Хлопець ходить довкола стовбура, ходить, аж доки обійшов, дивиться...* Ще приклад: *Pomiędzy nimi paproci stało różnej, malej, dużej, jak zasiał, ale kwiatu na żadnej. / Поміж них було різної малої та великої папороті, наче хтось засіяв, але цвіту – ніде.*

Трансформація вилучення полягає у вилученні семантично надлишкових слів. Вилучення не перешкоджає точному та правильному відтворенню змісту, а навпаки, ліквідує надлишкові лексичні елементи. Таким надлишковим елементом для українського читача є, скажімо, вираз «po dniu» у наведеному далі реченні, оскільки семантика цього виразу міститься у словосполученні «в денний час»: *Znał Jacuś dobrze drogę w głąb lasu po dniu, i jaką ona bywała w powszedni czas. / Яцусь добре знав дорогу в глибину лісу, якою вона була в денний час.* Ще приклад: *Przez cały rok, nic nie mówiąc nikomu, myślał ciągle jakby tego dokazać, żeby kwiatu dostać? / Цілий рік, нічого нікому не кажучи, він увесь час думав, як би здобути цвіт.*

Низка трансформацій в аналізованому перекладі польської казки стосується фразеологізмів.

Ю. Звенигородський знаходить вдалі еквіваленти для польських фразеологізмів: *Niemczycha o kwiecie paproci rozpowiadała tak, jakby go sama w żywe oczy widziała... / Німчиха так оповідала про цвіт папороті, наче бачила його власними очима...; Kwiatu nigdzie... nie zawrócił się jednak i nie stracił serca a szedł dalej. / Цвіту – ніде... одначе хлопець не завернув і не втратив духу, а йшов далі; – Do trzech razy sztuka! – zawołał z gniewem... A że zmęczonym się czuł, położył się między kamienie na tchu i zasnął. / – Поціасити утре! – гнівно вигукнув хлопець... А що почувався змученим, то ліг між каменями на моху і заснув; Gdyby żył, toczył przecie przez lat tyle do biednych rodziców się zgłosił, a gdyby jak wy we wszystko opływał, z głodu nie dalby im umrzeć. / Якби він жив, то б уже за стільки літ обізвався до бідних батьків, а якби усе мав, як оце ви, то не дав би їм померти з голоду.*

Водночас перекладач застосовує калькування фразеологізма «strachy na lachy», не віднайшовши для нього відповідника в українській мові, хоч для пересічного читача через це втрачається зміст фразеологізма (у польській мові це ‘пусте залякування’): *Wiedział, że one go tylko nastraszyć chciały i pomrukiwał że to strachy na lachy! / Він знав, що вони лише хотіли його настрахати, і буркотів, що то страхи на ляхи!*

Переважну більшість наведених вище прикладів перекладацьких трансформацій можна віднести до розряду необхідних, оскільки без їх застосування суттєво погіршилися б стилістичні характеристики українського тексту. В основному ж Ю. Звенигородський намагається зберегти синтаксичні особливості оригіналу, не дозволяє собі вилучень змістових фрагментів тексту, а також їх додавання. Збережено у перекладі назви більшості побутових реалій: *sajeta – саєта, śląskie płótno – сілезьке полотно, służba w galonach – служба в галунах, kamerdyner – камердинер.*

Як зазначено вище, переклад казки Ю. Крашевського, що належить М. Пригарі («Цвіт папороті») орієнтований на адаптацію до дитячої читачької аудиторії, що накладає відчутний відбиток на текст перекладу. Вибір такої перекладацької стратегії зумовлює використання низки перекладацьких трансформацій, яких уникає Ю. Звенигородський.

М. Пригара вилучає з перекладу елементи оригінального тексту, які можуть бути незрозумілими читачам дитячого віку. Серед таких елементів – нетипові для української мови фразеологізми, як-от: *na lzu tu się zbierało, strachy na lachy, z tym robakiem w piersi żyć* (Ю. Звенигородський ці фразеологізми відтворює буквально). Вилучає М. Пригара також лексеми-католицизми: *jak z krzyża zdjęty; Mój miły Boże! – rzekł sobie w duchu; Siadł do powozu i kazał jechać napowrót do rajy.*

Вилученню підлягають цілі фрагменти тексту-оригіналу, що є абстрактними описами, описами психічного стану Яцуса, описами нецікавих для дитячої аудиторії реалій тощо. Вилучений фрагмент перекладач може замінювати максимально спрощеним текстом, як-от: *Więc kazał kapeli grać, a dworni skakać i pić zaczął, aby je zagłuszyć. Chwilami zdawało się, że go już nie słyszać, a potem — jak wrzasło, Jacuś o mało nie oszalał. Ale nazajutrz i dni następnych ani na moment nie spoczywając, durzył się ciągle czemś, latał, jeździł, strzelał, słuchał wrzasków różnych, jadł, pił... hulał... Nic nie pomagało... / Що вже він не робив, аби полегшало, – нічого не допомагало. В інших випадках вилучення є абсолютним: *Nazajutrz zaprowadzono go na żądanie do skarbcza, gdzie stosami leżało złoto, srebro, djamenty i takie różne malowane papiery szczególne, za które można było dostać, co dusza zapragnęła... / Назавтра повели його до скарбниці, де горою лежало золото, срібло й різне дорогоцінне каміння. Вилучає М. Пригара і занадто страхітливий для дитячого сприйняття образи, як-от: *Na którą [paproć] nogą stąpił, syczała, którą ręką pochwyił, jakby z niej krew ciekla...***

Досить частотно у тексті аналізованого перекладу представлені трансформації-заміни. Так, М. Пригара трансформує значну частину фразеологізмів, змінюючи їх внутрішню форму на більш типову для українських казкових текстів: *...ten wielkie na ziemi szczęście mieć będzie / ...той матиме щастя на все життя; ...bo tu się w głowie zawieruszyło, zaszumiało, nogi jakby kto podciął, i zwał się na ziemię. / ...так у Яцуса зразу ж в голові загуло, що й ноги в нього підломилися, і він впав на землю; Jacuś chodził, usta otwierał dziwił się... / Яцусь ходив скрізь і дивився, роззявивши рота; Przez cały rok ...w gębie tu czegoś było gorzko, a w sercu jakby kamień dźwigał... / Цілий рік було Яцусеві гірко, в грудях наче каменюка лежала.*

Подібній трансформації підлягають і усталені казкові формули. Скажімо, замість типово польського виразу «niech się dzieje co chce a ja kwiatu tego muszę dostać. / Нехай буде, що буде, а я мушу знайти цю квітку. Ще приклади: *Pewnego czasu był sobie chłopak, któremu na imię było Jacuś... / Колись давно жив собі в одному селі хлопець на ім'я Яцусь; ...no i ledwie o tem pomyślał, gdy znalazł się u kraju lasu, ale w okolicy zupełnie nieznanej... / Ледве Яцусь про це подумав, як опинився на лісовій галявині, в якомусь чужому місці.*

Активно здійснює М. Пригара заміну однієї експресивної одиниці іншою, добираючи звичні для дитячої української казки звороти замість незвичних: *... a o co się musiał dobijać, karku nadłamać, najwięcej tu smakowało. / ...а до чого треба було добиватися, через що собі в'язи можна було скрутити, – оце йому найбільше припадало до серця; ...a co tylko zażądał spełniać i prawić mu takie słodczy, że po nich tylko się było oblizywać... / та як понаносили всякої всячини...*

Серед подібних заміни – синонімічні заміни, коли вжитий у перекладі синонім є більш промовистим, водночас – типовим для дитячого казкового тексту: *– A matuś gdzie? – zapytał przybyły. – Chorzy leżą – rzekł młodec wzdychając. / – Де ж матуся? – питає Яцусь. – Хворі лежать – відповів хлопець і заплакав; Zachciało*

tu się naprzód palacu... / Спершу закортіло мати палац із слугами...; Jacuś się umył czysto <...> i jak tylko pora nadeszła a mrok zapadł, szmyrgnął do lasu. / А Яцусь чисто вмився <...> і тільки-но смеркло, подався в ліс; ...będziesz ty mnie prześladował? / будеш за мною ганятися?

З метою зробити текст перекладу більш звичним, упізнаваним для читачів-дітей автор аналізованого перекладу використовує експресивні демінутиви, аугментативи, у тому числі ускладнені плеоназмом, на місці нейтральних лексем або лексем, у виразних інших способом: *...ale kwiatu na żadnej ... / ...ta ніде не видно жодної квіточки; Tuż pod wioską, w której stała chata rodzicieli Jacusia... / Недалеко від того кутка села, де стояла хатка Яцусевих батьків...; ...i paproć w każdym lesie tylko jedna zakwita... / ... та й цвіте тоді один-однісінький куц папороті в усьому лісі; ...tak długą wydała mu się ta droga.../ така довжезельна була дорога; Dalej stoi na drodze sosna, w górze jej końca niema, dołem pień jak wieża gruby. / Потім устає на дорозі сосна, висока-височенна, наче до неба, і товстезельна, як башта.*

У певних випадках М. Пригара замінює експресив нейтральним виразом або лексемою – з метою уникнути слововживання, що може бути незрозумілим читацькій аудиторії, на яку орієнтований переклад: *Najwięcej go teraz gnębiła tęsknica do wioski swojej... / А найбільше він сумував за рідним селом...; Szedł dalej, ale co to była za ciężka sprawa z tym chodem! / А їти Яцусеві було дуже важко!; Jednego dnia zebrało mu się na odwagę wielką... / Одного дня він таки наважисвся...*

Представлені, але одиничними випадками, у перекладі М. Пригари заміни назв реалій, функціональні заміни. Назви реалій, нетипових для української культури, замінено назвами, відомими українському читачеві, у тому числі – дитячій аудиторії: *sajeta – дороге сукно, śląskie płótno – найтонше полотно, katedryner – лакей*; окремі елементи оригінального тексту вилучено: *szużba w galonach – слуги*. Приклад функціональної заміни: *Стара мати, стогнучи, лежала в кутку на ліжечку / Стара мати стогнала на лаві.*

В аналізованому перекладі чимало трансформацій-додавань, покликаних увиразнити лексичні образи типовими для української дитячої казки фразеологізмами, епітетами, метафорами тощо: *Serce tu się krajało. / Серце його боліло, наче хто ножем простромив; Jacuś nie wątpił, że do palacu go wiozq... / Яцусь і незчувся, як коні домчали його до пишного палацу...; Wieczorem znowu koszulę wdział białą <...>, pobiegł do lasu. / Яцусь знову одяг білу сорочку <...>, щодуху побіг у ліс*. Додаваннями у перекладі виступають фрагменти тексту, покликани зробити цей текст більш зрозумілим читачам-дітям: *...stara niemczycha <...> poczęła powiadać o tym kwiecie paproci... / І завела Німчиха мову про цвіт папороті, яке він, мовляв, щастя може принести тому, хто його знайде; ...ale pamiętaj o tem, że kto mnie ma, ten wszystko może co chce, tylko z nikim i nigdy swojem szczęściem dzielić mu się nie wolno... / Але пам'ятай: той, хто мене візьме, матиме все, що схоче, та ні з ким не зможе ділитися своїм щастям, бо воно зараз же пропаде.*

Висновки. Розглянувши два переклади літературної казки «Цвіт папороті», ми можемо зробити висновок, що літературна казка суттєво відрізняючись від народної авторським світосприйняттям, авторським стилем, може, однак, бути перекладена як із застосуванням стратегії, орієнтованої на максимальне збереження згаданих особливостей, так і з використанням стратегії, орієнтованої на досягнення прагматично-цільового ефекту (адаптаційний переклад). І в першому, і в другому випадку перекладач застосовує різні набори перекладацьких трансформацій. Переклад, орієнтований на збереження авторського стилю, містить тільки найнеобхідніші трансформації, зумовлені прагненням до відповідності тексту перекладу стилістичним вимогам української мови. Адаптаційний переклад польської літературної казки українською мовою залучає значно ширший арсенал перекладацьких трансформацій, найчастотнішими з яких є заміна нетипових для української дитячої казки усталених казкових формул, фразеологізмів, трансформація фразеологічного образу, синонімічні заміни, у тому числі шляхом використання експресивних демінутивів, аугментивів. Для уникнення потенційно незрозумілих, неприйнятних для читачів-дітей реалій, висловів можлива заміна експресивів нейтральними одиницями, заміна або вилучення назв окремих реалій, цілих текстових фрагментів. Водночас для досягнення вищого рівня читацького сприйняття використовуються трансформації-додавання, покликани увиразнити лексичні образи або прояснити певні ситуації. Обидва варіанти перекладу казки Ю. Крашевського «Kwiat pargosic» відповідають обраним перекладацьким стратегіям.

Перспективи використання результатів дослідження. На нашу думку, перспективними будуть подальші дослідження щодо застосування перекладацьких стратегій різного типу в перекладах інших творів казкового жанру. Це дозволить виявити принципи використання згаданих стратегій, механізм їх реалізації стосовно перекладу у сфері близькоспоріднених мов.

Література

1. Богрданова Т.Н. Русская сказка в англоязычной традиции перевода / Т.Н. Богрданова // Вестник ТГУ, 2010. 4, Іс. 84. – С. 268-274.
2. Венгрєнівська М.А. Казкові імена і назви та їх переклад: слов'яно-неслов'янський контекст / М.А. Венгрєнівська // Слов'янський світ. – 2008. – Вип. 6. – С. 203-220.
3. Венгрєнівська М. Про мову перекладів казки (на матеріалі німецьких та українських народних казок) [Електронний ресурс] / Марія Венгрєнівська, Андрій Гнатюк. – Режим доступу до документу: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine46-47-37.pdf>

4. Воловик А.А. Теоретичні засади дослідження жанру чарівної казки: перекладознавчий аспект / А.А. Воловик // *Science and Education a New Dimension. Philology*, VI(42), Issue: 149, 2018 www.seanewdim.com
5. Капніна Г. Особливості перекладу казкового твору (на матеріалі казки братів Грім "Вовк і семеро козенят" / Г. Капніна // Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології. – 2015.– Вип. 1. – С. 83-89. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tppsf_2015_1_11
6. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. / Владлен Наумович Комиссаров. – М.: Высш. шк., 1990. – 253 с.
7. Кушина Н.І. Відтворення етномовного компонента українських народних казок в англомовних перекладах : автореф. дис. ... канд. філол. наук. / Нац. ун-т ім. Т. Шевченка ; Н.І. Кушина. – Київ, 1998. – 16 с.
8. Лепухова Н.І. Переклад літературної казки як інтерпретація казкового світу автора / Н.І. Лепухова // *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. – № 27: Київ, 2013. – С.133-142
9. Лепухова Н.І. Особливості перекладу реалій казкового тексту / Н.І. Лепухова // *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Серія: Філологічні науки*. – 2014. – Кн. 3. – С. 88-92.
10. Лиморенко Ю.В. Проблемы перевода фольклорных текстов / Ю.В. Лиморенко // *Вестник НГУ: История, филология*. – 2013. V. 2, Is. 12. – С. 157-160.
11. Скороходько С.А. Фольклорные универсалии как фактор свободы выбора и ограничитель при переводе фольклорной волшебной сказки / С.А. Скороходько // *Вопросы русской литературы*. – 2015. 2, Is. 32. – С. 5-15.
12. Скороходько С.А. Компенсационные ресурсы народной волшебной сказки и перевод реалий / С.А. Скороходько // *Assonance: A Journal of Russian & Comparative Literary Studies*. – 2017. – С. 9-22.

References

1. Bohrdanova T.N. Russkaia skazka v anghloazychnoi tradytsyyi perevoda / T.N. Bohrdanova // *Vestnyk THU*, 2010. 4, Is. 84. – S. 268-274.
2. Venhrenivska M.A. Kazkovi imena i nazvy ta yikh pereklad: sloviano-neslovianskyi kontekst / M.A. Venhrenivska // *Slovianskyi svit*. – 2008. – Vyp. 6. – S. 203-220.
3. Venhrenivska M. Pro movu perekladiv kazky (na materiali nimetskykh ta ukrainskykh narodnykh kazok) [Elektronnyi resurs] / Mariia Venhrenivska, Andrii Hnatiuk. – Rezhym dostupu do dokumentu: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine46-47-37.pdf>
4. Volovyk A.A. Teoretychni zasady doslidzhennia zhanru charivnoi kazky: perekladознаvchyi aspekt / A.A. Volovyk // *Science and Education a New Dimension. Philology*, VI(42), Issue: 149, 2018 www.seanewdim.com
5. Kapnina H. Osoblyvosti perekladu kazkovoho tvoruu (na materiali kazky bratviv Hrimm "Vovk i semero kozeniat" / H. Kapnina // Теоретичні у прикладні проблеми сучасної філології. – 2015.– Вип. 1. – С. 83-89. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tppsf_2015_1_11
6. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. / Владлен Наумович Комиссаров. – М.: Высш. шк., 1990. – 253 с.
7. Kushyna N.I. Vidtvorennia etnomovnoho komponenta ukrainskykh narodnykh kazok v anghlomovnykh perekladakh : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk. / Nats. un-t im. T. Shevchenka ; N.I. Kushyna. – Kyiv, 1998. – 16 s.
8. Liepukhova N.I. Pereklad literaturnoi kazky yak interpretatsiia kazkovoho svitu avtora / N.I. Liepukhova // *Humanitarna osvita v tekhnichnykh vyshchyykh navchalnykh zakladakh*. – № 27: Kyiv, 2013. – S.133-142
9. Liepukhova N.I. Osoblyvosti perekladu realii kazkovoho tekstu / N.I. Liepukhova // *Naukovi zapysky [Nizhynskoho derzhavnoho universytetu im. Mykoly Hoholia]. Serii: Filolohichni nauky*. – 2014. – Kн. 3. – S. 88-92.
10. Lymoreno Yu.V. Problemy perevoda folklornykh tekstov / Yu.V. Lymoreno // *Vestnyk NHU: Ystoryia, fylolohyia*. – 2013. V. 2, Is. 12. – S. 157-160.
11. Skorokhodko S.A. Folklornye unyversalyi kak faktor svobody vybora y ohranychitel pry perevode folklornoi volshebnoi skazky / S.A. Skorokhodko // *Voprosy russkoi lyteratury*. – 2015. 2, Is. 32. – S. 5-15.
12. Skorokhodko S.A. Kompensatsyonnye resursy narodnoi volshebnoi skazky y perevod realyi / S.A. Skorokhodko // *Assonance: A Journal of Russian & Comparative Literary Studies*. – 2017. – С. 9-22.

Рецензія/Peer review : 03.06.2019

Надрукована/Printed : 04.07.2019